

DAUN SINDROMLI BOLALARNI O'QITISH METODIKASI

Raximberdiyeva Nargiza Atxamovna

Toshkent shahar Yunusobod tumani 560- sonli

davlat kòp tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: *ushbu maqolada Daun sindromli bolalarning o'qitish, artikulyatsiya va umuman nutq apparatini rivojlantirish uchun mashqlar, bolalar o'ynashini tomosha qilish, o'ynaydigan qoidalarni tushuntirish, o'z-o'zidan biror narsa qilishga harakat qilish, yoki harakat uchun qaror qabul qilish imkoniyatini berish, Daun sindromi bo'lgan bolalar o'qitishdagi qiyinchiliklar sabablari va boshqalar to'g'risida yozilgan.*

Kalit so'zlar: *Daun, sindrom, o'qitish, artikulyatsiya, nutq, mashqlar, qoidalar, tushuntirish, imkoniyat, qiyinchiliklar.*

1866 yilda ingliz shifokori Jon Daun genetik darajadagi patologiyani ko'rsatadigan xarakterli belgilar to'plamini tasvirlab berdi: zarur bo'lgan 46 oddiy xromosomalar o'rniga - genetik ma'lumotlarning uzatilishi uchun mas'ul bo'lgan zarralar 47 ta aniqlandi: 21 juftlikda ikkita emas, balki trisomiya deb nomlangan uchta nusxa to'g'risida ma'lumot aniqlandi. Daun sindromi deb nomlangan ushbu anomaliya odamning butun hayoti davomida atrof muhitga moslashib borishi kerak bo'lgan turli xil ruhiy kasalliklarga olib keladi.

Daun sindromi bu gap emas: u bilan yashashni o'rganishingiz kerak. Mutaxassislar bunday bolani tarbiyalashda ota-onalarga yordam berishlari mumkin. Tibbiy nazorat, pediatriklarning, psixiatriklarning konsultatsiyalari, zarur dori-darmonlarni qo'llash, kompleksdagi rejim va protseduralar ijobiy natijaga olib keladi.

Daun sindromi bo'lgan bolalar doimiy aloqani talab qiladi:

- u ertak, beshik va boshqa qo'shiqlarni tinglashni yaxshi ko'radi;
- ota-onalarning nutqiga taqlid qilishga harakat qiladi, bu tabiiy ravishda birinchi so'zlarga olib keladi;
- artikulyatsiya va umuman nutq apparatini rivojlantirish uchun mashqlar foydali bo'ladi.

Buni ham o'rgatish kerak:

- bolalar o'ynashini tomosha qilish;
- bolaga boshqalar o'ynaydigan qoidalarni tushuntirish;
- o'z-o'zidan biror narsa qilishga harakat qilish yoki harakat uchun qaror qabul qilish imkoniyatini berish.

Biroq, ushbu sindromli bolaning boshqalardan ko'ra tezroq charchashini unutmaslik kerak, shuning uchun kerak bo'lganda u dam olishlari zarur.

To'g'ri boshqalarga nisbatan sal murakkabroq, balki qiyinchilik bordir... Shu qiyinchiliklarni yengib, o'tib bola jamiyatda o'zini munosib joyini topishga intilyapti hozir.

Shuning uchun bizning eng asosiy vazifamiz shuki — ota-onalar bir joyda, davlat organlari ikkinchi joyda, jamiyat uchinchi joyda, bir birimizga ko'prik qo'yishimiz kerak.

Daun sindromi bo'lgan bolalarni o'qitishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu quyidagi sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin:

- 1) motor rivojlanishidagi kechikish;
- 2) eshitish va ko'rish bilan bog'liq bo'lgan muammolar;
- 3) nutqni rivojlantirish bilan bog'liq muammolar;
- 4) zaif qisqa muddatli eshitish xotirasi;
- 5) konsentratsiyaning qisqaroq davri;
- 6) yangi tushuncha va ko'nikmalarni o'zlashtirish va yodlashda qiyinchiliklar;
- 7) umumlashtirish, asoslash va isbotlash qobiliyati bilan bog'liq qiyinchiliklar;
- 8) ketma-ketlikni (harakat, hodisalar, ob'ektlar va boshqalar) o'rnatishdagi qiyinchiliklar;

9) og'zaki bo'lmagan vazifalarni bajarishdagi qiyinchiliklar (ob'ektlarni tasniflash, hisoblash operatsiyalari va boshqalar);

10) diqqatning beqarorligi.

Daun sindromiga chalingan bolani o'qitish va tarbiyalashning asosiy vazifasi bolani imkon qadar mustaqil hayotga tayyorlash. Uni jamiyatdan ajratmang, to'rt devorga yashirmang. Sevgi va g'amxo'rlik unga barcha qiyinchiliklarni yengib o'tishga va to'liq hayot kechirishga yordam beradi.

Aqliy va jismoniy yetishmovchilik tufayli ular sog'lom tengdoshlaridan farqli o'laroq, maxsus yordamsiz jamiyatda oddiy yashash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni osongina o'zlashtira olmaydi. Shu bois ta'lim va tarbiyaning ixtisoslashtirilgan usullarini ishlab chiqish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Daun sindromi bo'lgan ko'plab bolalar muntazam darslarda o'rganishlari mumkin. Bunday bolalar uchun individual o'quv dasturlari ishlab chiqiladi yoki individual mashg'ulotlar o'tkaziladi. Daun sindromi bo'lgan bolalar gigiena va o'z-o'zini parvarish qilishni o'rgatishi kerak. Ushbu davrda xromosoma patologiyasining ushbu turi bo'lgan bolalarni tarbiyalash ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi. Bolani ijtimoiy xulq-atvor va asosiy ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish kerak. Buning uchun maktab hayotida faol ishtirok etish juda muhimdir. Unga munosabatlarni o'rnatishni o'rganish imkoniyatini berish kerak. Maktabgacha yoshdagi ta'lim va rivojlanish usullarini erta qo'llash orqali yuqori rivojlanish darajasiga erishgan Daun sindromli maktab o'quvchilari davlat maktablarining integratsiyalashgan yoki inklyuziv sinflarida muvaffaqiyatli o'qishlari mumkin. So'nggi paytlarda maktabgacha va maktab ta'lim muassasalarida integratsiyalashgan yoki inklyuziv ta'lim tobora ommalashib bormoqda. Bu nogiron bolalar va sog'lom bolalar uchun birgalikdagi ta'lim muhitida o'qishni, alohida sharoitlar va ijtimoiy moslashuvni ta'minlaydi. Agar Daun sindromi bo'lgan bola ommaviy bolalar bog'chalarida integratsiyalashgan yoki inklyuziv guruhlariga tashrif buyursa, ular uchun ularning imkoniyatlariga muvofiq individual o'quv dasturlari ishlab chiqiladi.

1. Agar siz bolalarning diqqatini yaxshilashni xohlasangiz, qila oladigan faoliyatlaringizdan biri bu ularga hikoya aytib berish, so'ngra ularga o'z qahramonlari va

nima bo'lganligi haqida savollar berishdir. Buning uchun siz ularga yoqadigan va ularni qiziqtiradigan hikoyani tanlashingiz kerak. Odatda, ertaklar yanada qiziqarli bo'lishga moyil bo'lib, axloqlaridan ham o'rganish mumkin. Pedagog voqeani yoki ertakni aytib berishni tugatgandan so'ng. Hikoyani eshitganlarini va tushunganliklarini tasdiqlash uchun siz bolalarga savollar berishingiz kerak. Shu sababli, savollar: Qahramon kim? Uning ismi nima? Unga nima bo'ldi? ular tushunish darajasini bilishimizga yordam beradi.

2. Daun sindromi bo'lgan bolalar barmoqlar va qo'llarning mushaklarini kuchaytirish uchun nozik va qo'pol vosita mahoratlarini bajarishlari kerak va shu bilan ular bilan o'zlarining avtonomiyalarini oshirish uchun har xil harakatlarni amalga oshirishlari kerak.

3. Bolalarning psixomotor mahoratini oshirish uchun qila oladigan yana bir ishimiz - gazetalarni avval ularga chizib qo'yganimizdan keyin gorizontol ravishda kesib tashlash.

Bu ularga qaychi qanday tutilishini va nima uchun ishlatilishini bilib olishga imkon beradi. Bundan tashqari, ular ilgari biz marker bilan belgilab qo'ygan chiziqlarni kuzatib boramiz, ularning e'tiborini va muvofiqligini yaxshilaymiz. Barcha gazetalarni kesib bo'laklarga bo'lamiz bu ularga barmoqlar va bilaklarga yangi harakatlarni qo'shish hamda nozik vosita mahoratini to'g'ri rivojlantirishga imkon beradi. Keyinchalik, bu qog'oz to'plari chizilgan rasmlarni bezashda va shu bilan nozik vosita mahoratida ishlash uchun boshqa faoliyatni amalga oshirishda ishlatilishi mumkin.

4. Bolalar bir necha guruhga bo'linadi. Keyinchalik, ularni hisoblash paytida stolga qo'yishlari kerak bo'lgan turli o'lchamdagi buyumlar solingan sumkalar tarqatiladi.

Ob'ektlarni hisoblash va olib chiqishdan oldin tugagan guruh g'olib bo'ladi, shuning uchun uning a'zolari tanaffusda o'ynaydigan o'yinchoqlar yoki narsalardan birini tanlashlari mumkin.

Materiallar: Ushbu mashg'ulot uchun zarur bo'lgan materiallar xona ob'ektlari yoki o'yinchoqlar bo'lishi mumkin. Muhimi shundaki, ular vosita mahoratini oshirish uchun turli o'lchamlarga ega.

5. Til bilan ishlash uchun har bir bola qog'ozida ega bo'lgan kichik jumalarni yodlaydi ular kichik teatrlardir. Ushbu kichik hikoyalar ularni tushuntirishni osonlashtirishi uchun kundalik hayotdan bo'lishi kerak.

Ba'zi misollar bo'lishi mumkin: Do'stingiz bilan u sotib olgan kiyimlari va boshqalar haqida kichik suhbat. Ushbu mashqni bajarishda ularga juftlik bilan ishlash tavsiya etiladi. Ammo, agar sizning tarbiyalanuvchilaringiz guruhlarda aralashuvlarni amalga oshirishga qodir bo'lsa, siz ham buni qilishingiz mumkin.

Daun sindromi bo'lgan bolalar uchun tadbirlar bu sizga bu bolalar mahoratini oshirishda yordam berishi mumkin. Daun sindromli tarbiyalanuvchingiz yoki bolangiz bormi va ularning mahoratini oshirmoqchimisiz? Sizga foyda keltiradigan ko'plab mashqlar mavjud, bu sizning kundalik hayotingizda zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. V.S Raxmanova “Defektologiya asoslari”. Toshkent. “Voriz-nashriyoti”, 2012 y.

2. L.Mo“minova, M. Ayupova va boshqalar “Maxsus pedagogika”. Toshkent. “noshir”, 2012 y.
3. Sindrom Dauna. Fakti, Pole Ye.V.M.: BF “Daunsayd Ap” 20124.Sindrom Dauna: Aleksandr Snegiryov “Neftyanaya Venera” (2009)
5. Dvigatelnoye razvitiye detey s sindromom Dauna. Broshyura dlya spetsialistov. 2003g.
6. Sindrom Dauna. XXI vek. Jurnal No 1. 2008g7